

Irina Michajlova

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2020

Irina Michajlova (1955) is hoogleraar Nederlandse taal en letterkunde aan de Universiteit van St. Petersburg. Ze promoveerde in 1987 op een proefschrift over de conjunctief in het Middelnederlands. Ze vertaalt zowel proza (o.a. Louis Couperus, Johan Huizinga, Kees Verheul, A.F.Th. van der Heijden, Cees Nooteboom, Maarten Biesheuvel, W.F. Hermans, Sjoerd Kuiper, Joke van Leeuwen, Bart Moeyaert, Jan Terlouw) als poëzie (o.m. Gerrit Kouwenaar, Rutger Kopland, Kees Ouwens en samen met A. Poerin Martinus Nijhoff, J.H. Leopold, Guido Gezelle, Gerrit Achterberg), maar ook non-fictie (bijvoorbeeld Gerrit de Veer, Waerachtighe beschryvinghe van drie seylagien, 1598). Daarnaast publiceert ze artikelen over de receptie en de vertaalproblematiek van de Nederlandse literatuur in Rusland en schreef ze samen met Hans Boland het leerboek Nederlands voor Russen Goed zo! (St. Petersburg-Amsterdam 1997-2004). In 2007 verscheen haar boek De taal van de Nederlandse poëzie en problemen van poëzievertalingen (Jazyk niderlandskoj poëzii i problemy poëtitsjeskogo perevoda). In 2013-2015 verscheen op haar initiatief een driedelige Geschiedenis Nederlandse letterkunde voor Russen: Vanaf 'Reynaert de Vos' tot 'Godenslaap' (onder redactie van P. Couttenier, I. Michajlova en K. Verheul). Als gevolg van de coronacrisis bleef de feitelijke prijsuitreiking achterwege en is dit dankwoord nooit uitgesproken, maar alleen digitaal te lezen op VertaalVerhaal.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 2020

Het is voor mij een verrassing en een enorm grote eer de Martinus Nijhoff Vertaalprijs te winnen. Ik vertaal mijn geliefde Nederlandstalige auteurs al ruim 40 jaar, hoewel die vertalingen voor de val van de Sovjet Unie niet gepubliceerd werden; vanaf de jaren '90 wel, maar het principe is hetzelfde gebleven: ik vertaal de boeken die ik te mooi vind om onvertaald te laten. Het is een duizelingwekkende ervaring om voor je geliefde bezigheid zo'n hoge onderscheiding te mogen ontvangen.

Tussen 1999 en 2007 hielden we in Sint Petersburg ieder jaar in september een gedichtenavond waarop we onze nieuwe vertalingen van de Nederlandstalige poëzie voorlezen. We noemden het 'Nijhofflezingen', niet alleen omdat dit project met de poëzie van Martinus Nijhoff was begonnen, maar ook omdat we wisten dat dé Vertaalprijs, een soort Nobelprijs voor vertalers, naar deze dichter is genoemd.

Ik ben Martinus Nijhoff ook heel dankbaar omdat hij in zijn *Awater* heel mooi de essentie van literair vertalen heeft geformuleerd. Ik bedoel de beroemde zin 'lees maar, er staat niet wat er staat'. Men vraagt me vaak over mijn vertaalprincipes. Vroeger vond ik het moeilijk, want ik vertaal maar zonder theoretiseren, net als een mus tsjilpt of een bij zoemt. Maar Nijhoff heeft me geholpen mijn vertaalideaal te verwoorden: vertalen wat er staat zonder dat wat er niet staat, verloren gaat.

Karel van het Reve noemde zich in zijn dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs in 1979 'een fanatiek aanhanger en verdediger van de mening dat het de taak van de vertaler is om te vertalen wat er staat. Dus niet vertalen wat je denkt dat er zou moeten staan, niet vertalen wat je zelf op die plaats geschreven zou hebben, nee, alleen maar vertalen wat er staat, niets meer, niets minder'. Het klinkt mooi, maar de realiteit is anders. Halverwege de jaren '90 vroeg Karel van het Reve mij via zijn dochter Jozien om zijn 'Inleiding' tot de *Geschiedenis van de Russische literatuur* in het Russisch te vertalen. Hierin heeft hij het over het onnut van de literatuurwetenschap en vergelijkt hij deze met andere wetenschappen, onder meer geschiedenis. Hij schrijft dat je over de slag bij Nieuwpoort niets weet tenzij je er historische geschriften over leest. Maar over de *Gebroeders Karamazov* leert men 'meer door het boek zelf te lezen dan door er tien boeken óver te lezen'. Toen mijn vertaling af was, las Karel van het Reve die heel aandachtig, hij overwoog elk woord, elke letter. Uiteindelijk vond hij alles goed op twee kleinigheden na: (a) ik mocht van hem het voegwoord *поскольку* (= omdat) niet gebruiken en (b) in plaats van de slag bij Nieuwpoort moest ik de slag bij Borodino schrijven, want de slag bij Nieuwpoort zegt de Russische lezer niets en Borodinskoe srazjenie wel, liet hij me weten. Nou, Nieuwpoort als Borodino vertalen is niet bepaald vertalen wat er staat. Maar in die context ging het erom een historische gebeurtenis te noemen die de lezer min of meer bekend zou voorkomen.

Iedere vertaler moet dagelijks wat er staat opofferen omwille van wat er niet staat. Een recent voorbeeld: een vertaalwedstrijd voor onze studenten. Dit jaar vertaalden ze Hendrik Marsmans 'Landschap'. De laatste regels zijn: en in de

uiterwaarden / galoppeeren de paarden / met golvende staarten / over golvend gras. Omwille van het rijm heeft een studente 'golvende staarten' door 'golvende manen' vervangen. Het resultaat is dat het Russische gedicht hierdoor echt pakkend is geworden, want in de Russische poëzie hebben paardenmanen een veel sterkere emotionele lading dan paardenstaarten.

Omdat dit een dankwoord is, eindig ik met dank te zeggen aan het Prins Bernhard Fonds en de jury, aan het Nederlands Letterenfonds dat heel veel doet om de kennis van de Nederlandse literatuur in het buitenland te bevorderen, aan de Nederlandse Taalunie die ons, docenten Nederlands, helpt onze studenten te inspireren tot hun studie, aan de Universiteit van Sint Petersburg waar ik in de jaren '70 Nederlands heb geleerd en mijn leven lang werk, aan mijn collega's en studenten, aan mijn man en kinderen die het hun moeder nooit kwalijk hebben genomen dat ze permanent voor de computer zit te vertalen. Naar Martinus Nijhoff is niet alleen de Vertaalprijs genoemd, maar ook de nieuwe brug in Zaltbommel. Het is echt fantastisch dat mijn vertaalwerk met de Martinus Nijhoff Vertaalprijs is bekroond. Ik zie het ook als een Nijhoffbrug tussen de Nederlandse en de Russische cultuur. 'Twee overzijden die elkaar vroeger schenen te vermijden, worden weer burens.'